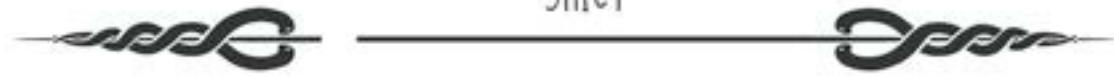


ЗМІСТ

Заувага про конфіденційність.....	10
1. Перетворення.....	11
2. Вовкулаки: збудлива повня	16
3. Зачаття: перший і другий сенс існування.....	29
4. Сон: покій для мрій.....	45
5. Бодибілдинг: під орудою люті.....	56
6. Череп: історія про роги, жах і славу.....	69
7. Народження: перевтілення серця	79
8. Омоложення: алхімія молодості та краси.....	91
9. Татуювання: мистецтво трансформації	102
10. Анорексія: ілюзія контролю	115
11. Галюцинації: царина диявола.....	126
12. Підлітковий вік: різко прискорена юність.....	136
13. Вагітність: найтонша робота.....	150
14. Гігантизм: двоє туринських велетів.....	167
15. Гендер: два життя Тіресія.....	179
16. Джетлаг: небеса в голові.....	197

ЗМІСТ



17. Костоправство: алгебра зцілення.....	205
18. Менопауза: третє обличчя богині.....	217
19. Кастрація: надія, любов і самопожертва.....	230
20. Сміх: наша велич.....	243
21. Протези: Людина 2.0.....	252
22. Пам'ять: палац забуття.....	264
23. Смерть: свято життя.....	284
24. Трансформації	298
 Подяки.....	303
Використані джерела.....	307
Список ілюстрацій.....	317

ЗАУВАГА ПРО КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ

Ця книжка — збірка історій про медицину та мінливість людського тіла. Хірурги, у яких є привілей доступу до тіла пацієнта, мають цінувати довіру, з якою люди діляться своїми історіями. Такий їхній обов'язок іще дві з половиною тисячі років тому записано у клятві Гіппократа: «Хай про що я дізнаюся під час виконання своїх професійних дій або за межами своєї діяльності, хай що побачу та почую про людське життя, чого не варто будь-коли розголошувати, я змовчу, вважаючи це таємницею». Як лікар і водночас письменник, я дуже довго розмірковував про «не варто» і зважував, що можна, а чого не можна розповідати, аби не зрадити довіри моїх пацієнтів.

В основі подальших розповідей — випадки з клінічної практики, але дійових осіб змінено до невпізнанності, тому будь-які можливі збіги випадкові. Захист конфіденційності («конфіденційний» латиною означає «з вірою») — важливий принцип моєї роботи: ми всі рано чи пізно станемо пацієнтами, кожному хочеться вірити, що його почують і поважатимуть його таємниці.

1

ПЕРЕТВОРЕННЯ

Із такого простого першопочатку розвивався і розвивається безмір чудових і дивовижних форм.

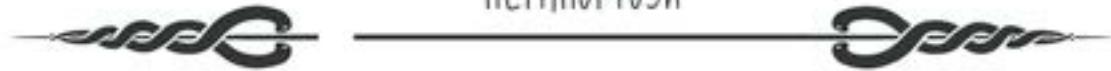
Чарльз Дарвін. *Походження видів*

Біля моєї лікарні є парк, обсаджений вишнями і в'язами, які красиво змінюються в різні пори року. У вільний час я сідаю на лавку й за ними спостерігаю. Нещодавно кількох найвищих в'язів підкосили зимові урагани — у землі, звідки їм повиривало коріння, лишилися глибокі труноподібні борозни. На Великдень гілки дерев укриває така неймовірно яскрава зелень, що я починаю розуміти, чому рай дехто уявляє зеленим. Весняний вишневий цвіт осипається на траву, і той, хто гулятиме серед вітів, ніби вбереться в рожеві шати. У літньому густому й достиглому повітрі палять вогнища, граються в затінку на підстилках діти й ходять напнутими між дерев мотузками акробати. Але накраща для мене пора — осінь, коли небо бездонно-глибоке, повітря прозоре й ніжне, а під ногами купи пурпуру й золота. Я милуюся цим парком уже близько 25 років — медуніверситет, де я навчався, також поряд.



Вісімнадцятирічним першокурсником я йшов під листяним дощем на незабутню пару з біохімії, на лекцію, де мені відкрилися хитросплетіння, ба навіть дива життя. Починалося все нудно: на стіні світився слайд зі складною схемою молекули гемоглобіну. Викладачка пояснювала, що хімічна сполука, яка зв'язує кисень у червоних кров'яних клітинах, відома під назвою «порфіринове кільце». Вона важлива як для гемоглобіну, так і для хлорофілу — пігменту листя, що поглинає сонячну енергію. Саме завдяки порфіринам, розповідала лекторка, стало можливим звичне для нас життя на Землі. Молекулярна структура на слайді нагадувала чотирилистник конюшини — пелюстки порфірину складалися в хитромудрий візерунок, а в серці кожної світився атом заліза, ніби розпечена лава.

Захоплена кожною пелюсткою молекула кисню, пояснювала викладачка, червонішає, наче осінній клен, а вивільняючись, стає темно-багряною. Ось і вся біо-

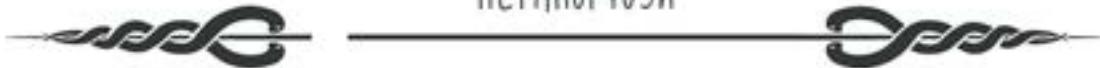


хімія. «Але це не статичний процес, — додала вона, — а живий і динамічний». Осердя одної пелюстки під впливом кисню трансформується, енергія перетворення натискає на крихітний атомний важіль — і ось уже міняються всі чотири, стимулюючи більше споживання кисню. Вишуканість біохімії глибоко вразила мене своєю очевидною неймовірністю: і в хлорофілі, і в гемоглобіні молекули співпрацюють, аби зберегти життя.

Розглядаючи діаграму, я спробував уявити, як перетворюються мільярди молекул моого гемоглобіну, вбиряючи в легенях кисень кожного подиху, а потім поштовхи серця накачують кров у мозок, м'язи й печінку, де все ще раз зміниться — тепер навпаки. Ця трансформація так само важлива й неминуща, як поява нового листя навесні та його опадання восени, але чомусь не вірилося, що вона вічно триває в моєму тілі.

Усе довкола ніби сповнилося святобливої радості: така рівновага серед буяння людської біохімії здавалася дивовижно привабливою, хоча й невідворотною.

Перетворення — одна з найдавніших вічних тем у літературі й мистецтві: дві тисячі років тому латинський поет Овідій у своїх «Метаморфозах» зобразив природу й людство виром, де все живе й неживе нескінченно змінюється, ніби «податливий віск: набуваючи форм усіляких, він, хоч і виглядом різний буває, весь час мовби інший [...] ось так і душа є постійно душою, лише переходить [...] у постаті різні». Свою поему Овідій закінчує проголошенням спорідненості

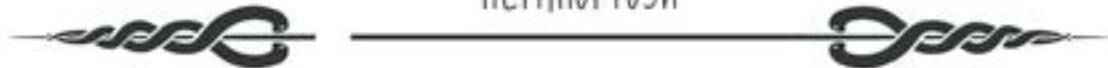


всього сущого й пристрасним закликом співпереживати кожній живій істоті. Клінічна практика також ґрунтуються на емпатії, а медицину можна назвати дитиною науки й доброти.

Бути живим означає вічно рухатися. Наші межі мінливі — їх творить і змінює довкілля. Річкова вода, що колись була морськими бризками, за рік може потрапити до сусідового кровотоку. Вода вашого мозку випадала дощем на стародавні землі й здіймалася хвилями давно висохлих океанів. Із цього погляду наші тіла схожі на потоки чи вогнища — вони щоміті інакші. Зростаючи, одужуючи, пристосовуючись і старіючи, вони неминуче видозмінюються — як зазнають змін під час сну, запам'ятовування й навчання наші душі. У звичайні дні я приймаю принаймні 12 пацієнтів до обіду та ще стільки — після. Усі 24 розділи цієї книжки такі самі різні, як 24 щоденні консультації, — я просто розповідаю про те, як, працюючи лікарем, беру все можливе від корисних змін і намагаюсь уповільнити шкідливі. У книзі йдеться про певні важливі перетворення, які я, фахівець, мав честь спостерігати.

Категорії, на які я поділив усі розділи, багато в чому перетинаються.

Близько чверті з них присвячено значущим змінам і переходам з однієї фази життя до іншої: зачаттю, народженню, дозріванню, вагітності, менопаузі та смерті. Людям, які їх переживають, дедалі частіше хочеться підтримки лікарів.



Наступна чверть книжки — про медичні кризові стани, яким під силу змінити наші тіла й душі, — ампутації, переломи, гормональні сплески й навіть рак.

Свідомість наша також ніколи не дрімає, і тому ще чверть розповідей я присвятив змінам, які на неї впливають, — від нічного сну до зasadничої ролі пам'яті й дуже різних ознак душевних хвороб, які мене, терапевта, просять полегшити.

Нарешті останні кілька розділів стосуються добровільних змін свого тіла: часом нам хочеться наростили м'язи, зробити татуювання чи ще якось змінити свою зовнішність, аби нарешті відповісти ідеалу чи власному баченню себе. Як лікар, я прагну сприяти корисним змінам і послаблювати наслідки потенційно шкідливих.

Саме слово «пацієнт» означає «страдник». Завдання медицини — полегшити людські страждання. Як письменника мене цікавить метафора перетворення, якою тисячоліттями переймаються поети, митці й мислителі. Як лікар, я також цікавлюся трансформаціями, бо завдання медичної практики — шукати бодай найменші позитивні зміни в тілах і душах пацієнтів. Я хотів би, щоб ця книжка стала гімном динамізу й трансформації людського життя — і в тілесному, і в універсальному вимірі. Можливість, ба більше, неминучість змін дарує нам усім надію на краще.

2

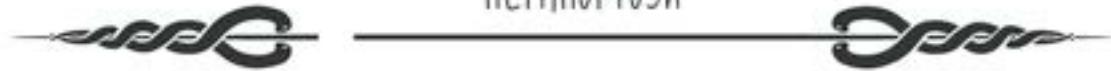
ВОВКУЛАКИ: ЗБУДЛИВА ПОВНЯ

Лікаонове перевтілення [у вовка] варте глибшого вивчення як перша людська метаморфоза такого типу.

Женев'єва Лайвлі. Овідієві «Метаморфози»

Особливо важкими, кривавими й безжальними ночами, коли у відділенні швидкої допомоги багато фізично чи психічно травмованих пацієнтів, колеги часто повторюють: «Мабуть, сьогодні повня». Відпрацьовуючи надскладну зміну, я інколи навіть виходить перевірити, чи не знайду на небі пояснення напруженості свого земного графіка. У те, що Місяць впливає не лише на припливи й цикли жіночої плодючості, а й на психіку, люди вірили здавна. «Цьому виною, справді, тільки Місяць, бо більше, ніж звичайно, до Землі наблизився, либонь, і всіх людей доводить він до сказу»¹, — каже Емілії Отелло. Джеймс Джойс у своєму «Уліссі» розповідає про «здатність [Місяця] закохувати, приборкувати, наділяти вродою, зводити з ума-

¹ Цит. за: Шекспір В. Твори в шести томах: Том 5. К.: Дніпро, 1986. Перекл. І. Стешенко.



розуму»¹. Психічні зміни під впливом Місяця не піддають сумніву – їх підтвердили дослідження в Індії, Ірані, Європі та США. Автори одного такого північноамериканського експерименту виявили, що, на думку 40 % населення, Місяць таки впливає на душевний стан, а в давнішій студії цю тезу підтримали аж 74 % фахівців у царині психічного здоров'я. Утім, доказову базу під неї так і не підвели. Кількість пацієнтів із травмами, маніями чи психозами («сомнамбулізмом») не залежить від фази Місяця, а частота спроб самогубств, аварій на дорогах і дзвінків на телефони довіри ніяк не пов'язана з повнею. Мої колеги зі служби швидкої допомоги та 74 % американських фахівців у галузі психічного здоров'я помиляються.

Неправдивість такого популярного переконання підштовхнула трьох каліфорнійських психіатрів дослідити тему глибше. У своїй праці «Нові факти про Місяць і божевілля» вони припускають, що поки в XIX столітті не з'явилося стабільне штучне освітлення, повний Місяць справді впливав на людей зі слабким психічним здоров'ям, бо погіршував якість і зменшував тривалість їхнього сну. Цитовані джерела показують, нібито 14 годин регулярного відпочинку в темряві можуть зупинити чи навіть попередити маніакальні епізоди психозу, тоді як навіть незначне зменшення тривалості

¹ Цит. за: Джойс Д. Улісс. К.: Видавництво Жупанського, 2019. Перекл. О. Мокровольського, О. Тереха.